

Новикова Ніна Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри природничо-математичної освіти Комунального закладу Львівської обласної ради «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» (м. Львів, Україна). E-mail: ninov@ukr.net.

Novykova Nina Ivanivna – PhD in Pedagogics, Associate Professor, Head of Department of Natural and Mathematics Education, Communal Institution of Lviv Regional Council "Lviv Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education" (Lviv, Ukraine). E-mail: ninov@ukr.net.

УДК 37; 378: 008: 17.022.1-057.875

ГУМАНІТАРНА КУЛЬТУРА ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ СКЛАДНИК ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СТРИЖЕНЬ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ГРОМАДЯН НОРВЕГІЇ

Р. В. Олексієнко

ORCID 0000-0003-4756-0200

У статті аналізується сутність категорії «гуманітарна культура» як невід'ємний складник духовної культури та стрижень культурної ідентичності громадян Норвегії. Класичне гуманістичне мислення ґрунтується на розумінні людини як елементу соціуму – держави, нації, професійної спілки, яка є сталою у своїх характеристиках в силу усталеності цих соціальних утворень; норвезька духовна культура має визначальне значення для формування сприятливого гуманітарного середовища, що сприяє найбільш повному розвитку людської особистості. Гуманітарна культура в сучасному розумінні – світогляд Людини, втілений практично і прогностований теоретично, заснований на вірі, що навколишній Світ можна уявити у свідомості. По-іншому, це універсальний комплекс матеріальних і духовних цінностей, створений виключно суб'єктивною (особистісною) свідомістю людини і суспільства. Це мораль, релігія, мистецтво, політика, філософія і т. п., що входить в поняття духовне. Гуманітарна культура виступає тим фундаментом, на основі якого будуються ефективні соціальні відносини, засновані на принципах взаємоповаги та поваги до моральних, духовних принципів всього суспільства та певних соціально-культурних груп. Формування гуманітарної культури сучасної людини можливо на залученні до активної творчої

діяльності, заснованої на вироблених суспільством законах, цінностях і нормах поведінки.

Ключові слова: *духовна культура, гуманітарна культура, норвезька культура, норвезька освіта, норвезькі культурні цінності, гуманістично орієнтована освітня політика.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. На початку ХХІ століття Організацією Об'єднаних Націй була прийнята «Декларація тисячоліття», в якій відображена гуманітарна стратегія розвитку людства та основи цінностей гуманістичного суспільства сучасності і майбутнього. Реальним втіленням гуманітарної культури Норвегії є її *історичний досвід, національний менталітет народу, гуманітарний вектор* розвитку країни, що має на меті створення умов для культурно-гуманітарного розвитку суспільства, національної безпеки суспільства, духовної безпеки людини і реалізацію її соціальних, духовних потреб, *та гуманітарна сфера* – суспільне буття, що схарактеризоване через призму пріоритетів людини і людських цінностей. Гуманне суспільство створює умови для всебічного розкриття здібностей людини, її самовдосконалення та підтримки гідності і честі.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Гуманітарна культура як невід'ємний складник духовної культури, як основа системи виховання розглядається в працях видатних педагогів, філософів, істориків (Ш. Амонашвілі, І. Бех, М. Бердяєв, М. Грушевський, М. Драгоманов, М. Костомаров, П. Могила, М. Пирогов, Г. Сковорода, Г. Шевченко та ін.).

О. Проказа, М. Лукашевич, С. Дичковський, Г. Касьянович, В. Моторіна, І. Макарова, В. Годлевська, З. Макаров, І. Доннікова, О. Дольська та інші досліджували гуманітарну освіту в Україні.

Вихованню гуманітарної культури присвячено праці норвезьких науковців: Н. Витосзек, К. Грьондал, Дж. Захс, Р. Леярд, П. Мангсет, Л. Осланд, В. Страт, Дж. Хеллівелл.

Мета статті полягає в: науковому осмисленні теоретико-методичних основ формування гуманітарної культури громадян Норвегії; окресленні можливостей практичного використання конструктивних ідей норвезького досвіду в освітньому середовищі України.

Відповідно до мети та концептуального бачення структури дослідження визначено такі **завдання:** на основі аналізу вітчизняної та зарубіжної наукової літератури розкрити наукові погляди на проблему «гуманітарної культури»; проаналізувати сутність категорії «гуманітарна

культура» як невід'ємний складник духовної культури та стрижень культурної ідентичності громадян Норвегії.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Лидвин М.Осланд та Пер Мангсет стверджують, що «сучасна Норвегія – це демократична країна на півночі Європи з високорозвинутим постіндустріальним суспільством і одним з найвищих рівнів життя у світі. Такого розвитку Норвегія досягла завдяки концентрації сил для побудови «держави загального добробуту», що здійснювалося за особливою моделлю» (Мангсет, 2002). Поняття «Норвезька модель» з'явилося у другій половині ХХ століття, коли Норвегія досягла дуже високого темпу соціально-економічного розвитку, належного урядування, політичної стабільності, економічного зростання, високого рівня соціально-культурного захисту, розвитку гуманітарної сфери, гуманітарної культури та високого рівня добробуту суспільства. Дж. Хеллівелл підкреслює, що Норвегія, за рейтингом ООН, «визнана найкращою для проживання й мешканці якої мають один із найвищих рівнів життя у світі. Країна обійшла Данію, Ісландію, Швейцарію та Фінляндію. Північні країни Європи є творцями «нордичної» моделі щастя, яка включає в себе добробут, соціальний комфорт і затишок, радість кожного дня, духовну безпеку, гуманітарну культуру» (Helliwell, Layard, Sachs, 2017).

Згідно з офіційною статистикою, Норвегія – найщасливіша країна світу. За рейтингом «World Happiness Report 2017» незалежних експертів ООН – саме у цій країні – жити найкомфортніше. Звіт складала за кількома основними критеріями – рівень і тривалість життя, соціальна підтримка, свободи, а також і рівень корупції. З щастям у норвежців усе гаразд не лише тому, що їхня країна займає високі місця за рівнем ВВП, тривалістю життя, свободою громадян та іншими факторами. Другу сходинку рейтингу посіла Данія. Третє – дісталася Ісландії. За нею ідуть Швейцарія та Фінляндія. Україна – у списку щасливих країн лише 132 зі 155 країн. «Щасливі країни – це такі, що мають здоровий баланс процвітання, за звичним виміром, і соціальний капітал, що означає високий градус довіри у суспільстві, низький рівень нерівності і довіру до уряду», – сказав керівник дослідження Джефрі Захс (Хеллівелл, Леярд, Захс, 2017).

Згідно дефініції С. Овчаренко, «класичне гуманістичне мислення ґрунтується на розумінні людини як елементу соціуму – держави, нації, професійної спілки, яка є сутнісно сталою у своїх характеристиках в силу усталеності цих соціальних утворень. Тому здається безперечним, що розвиток людини так чи інакше безпосередньо зв'язаний з розвитком соціальної спільноти, до якої вона належить. За таких умов можна ставити

знак рівняння між розвитком і добробутом особи та розвитком і добробутом держави, нації чи професійної корпорації. Безумовною визнається і спільність інтересів держави, нації і окремої людини» (Овчаренко, 2013).

Є. Зеленов в своїх працях, присвячених вихованню молоді в умовах глобалізації, вважає, що «прогрес людства взагалі має гуманістичний характер, бо тільки гуманізм є ідеологією просування вперед з максимальною користю для всіх. «Гуманізм виходить з положення про найвищу цінність людини як такої, тому людина духовна може бути тільки гуманістично налаштована стосовно інших людей, природи, суспільства, всесвіту» (Зеленов, 2016). Отже, як стверджує Є. Зеленов, однією з духовних основ планетарно вихованої людини є гуманістичність. Це й передбачає, перш за все, розуміння процесів розвитку та саморозвитку людини, будування виховного процесу на основі цього розуміння, на засадах гуманізму. Крім того, процес планетарного виховання має бути спрямований на пристосування виховного середовища до людини, а не навпаки. Точніше буде казати про двобічний процес пристосування: середовище пристосовується до людини, людина пристосовується до середовища. Це досить складний процес, повний суперечностей, але саме вони і є рушійною силою розвитку духовної людини (Зеленов, 2016).

В. Малахов в своїх роздумах про національну культуру держави, про гуманітаризацію суспільства неодноразово висловлював свою думку, що людина культури – не абстрактна, позбавлена коріння «загальнолюдина»: вона не може бути байдужою до історичної пам'яті свого народу, до традицій і звичаїв своїх предків, так само, як не може вона з байдужістю ставитися до найвищих цінностей або до світу природи... «Якщо ми обираємо служіння національній ідеї не заради самоутвердження, а як люди культури, ми завдяки цьому обираємо цілісний людський світ» (Малахов, 1996). В. Малахов неодноразово в своїх працях підкреслює, що «культура є зв'язуючим ланцюгом між людиною і світом». Як зазначав філософ, факт існування культури потребує національно-культурної самоідентифікації.

Г. Вижлецов визначає культуру як «вищу ступінь облагороженості і олюдненості природних і соціальних явищ, умов життя і міжсуб'єктних відносин» та як «сферу реалізації цінностей». За своєю суттю, відмічає Г. Вижлецов, культура є засобом «подолання зла і творенням добра в кожний історичний момент свого функціонування і розвитку», основна її функція полягає у збереженні людської природи, тобто культура є «мірою самої людини» (Вижлецов, 1996).

На думку Є. Зеленова, людина є часткою природи і тому вона повинна ставитись до природи як до себе (дбати про здоров'я, відтворення, збереження тощо), якщо вона бажає бути людиною духовною (Зеленов, 2016). У Норвегії прийнято «Етичний кодекс» для політики інвестування нафтового фонду, який виключає з можливого інвестування ті компанії, які порушують права людини, завдають шкоди навколишньому середовищу, основним принципам гуманізму. К. Грьондал в своєму дослідженні «Минуле й сьогодення норвезького парламенту» декларує, що перспективним планом розвитку Норвегії є перетворення країни в *державу-рантє*, щоб забезпечити майбутнім поколінням можливість скористатися перевагою, пов'язаних з нинішнім нафтовими багатствами країни, одним з найголовніших скарбів Норвегії – її природою. Тому Нафтовий фонд називають також «*Фондом поколінь*» (Грьондал, 1997).

Основи Королівства Норвегія представляють багато сторін життя і видів діяльності громадян: економічні, фінансові, політичні, соціальні, наукові, культурні, територіальні, історичні, духовні, конфесійні та ін. Вони мають взаємопов'язаний характер і характер взаємопереходу. Однією з таких основ, які об'єднують людей в норвезькому суспільстві, є культура як історичний і соціальний феномен. Як писала колишня голова Стортингу Норвегії Кірсті Коллс Грьондал, «норвежці не схильні до поспішних і необдуманих дій» (Грьондал, 1997). Саме норвезька духовна культура має визначальне значення для формування сприятливого гуманітарного середовища, що сприяє всебічному розвитку людської особистості.

П. Мангсет в своїй праці про розвиток місцевої культурної адміністрації в Норвегії писав, що культура Норвегії та її культурна політика має багато спільних рис з іншими європейськими країнами. Але існують також явні відмінності і особливості, зумовлені національними традиціями: Великобританія, наприклад, представляє ліберальні, орієнтовані на ринок традиції, заохочує збереження дистанції «витягнутої руки» між політиками і мистецтвом. Післявоєнна Німеччина має децентралізовану, федеральну структуру, в той час як французька система набагато більш централізована. Північні країни відрізняють більш виражені традиції рівноправності, децентралізації і корпоративності в сфері культурної політики (Мангсет, 2002).

Отже, ми можемо зробити висновок, що гуманітарна культура – це умова і спосіб реалізації верховних цінностей шляхом культивування вищих людських чеснот, як писав М. Хайдеггер; за Е. Баллер, гуманітарна культура – це діяльність суспільства, що перетворює природу; це комплекс матеріальних і духовних цінностей суспільства. Гуманітарна культура – це

мораль, релігія, мистецтво, політика, філософія і т. п., що входить в поняття духовне.

Г. Шевченко, підкреслює, що «культура визначає міру досконалості людини, її освіченість, вихованість, відношення до світу» (Шевченко, 2015).

Однак існує й інша тенденція в світі – стрімкий розвиток технічної культури, яка на тлі небаченого прогресу в історії людства призвела до появи і розвитку техногенного типу культури. Цей тип культури, який сприяв потужному злету людства, нині нерідко породжує засоби знищення цивілізації. На рівні індивіда проявляються прагматизм і духовне зубожіння, розвиток антигуманних якостей і антинаукових забобонів. Натиску таких проявів слід протиставити гуманітарну культуру.

Як зазначають Лидвин М.Осланд та Пер Мангсет, основні характерні особливості, традиції та цінності норвезької культурної політики: однорідність, елітаризм (рівноправність), державна підтримка, інституціалізація (єдина організаційна система), корпоративність, децентралізація (Мангсет, 2002).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Досвід Норвегії є цінним та життєво необхідним для України в її розбудові здорового, конкурентоспроможного та дійсно демократичного суспільства. Гуманітарна культура — це широке поняття, що охоплює смисли, орієнтації, способи, дії і їх результати. Сьогодні виховання у студентів гуманітарної культури як пріоритетної мети освіти має величезне значення для стабільного розвитку Норвегії. Гуманітарна культура – це фундамент, на основі якого виникають духовно-культурні та соціальні відносини, засновані на принципах взаємоповаги та поваги до моральних, духовних принципів всього суспільства у Норвегії. Формування гуманітарної культури студентів можливо, на нашу думку, на залученні до активної творчої діяльності, заснованої на вироблених суспільством законах, цінностях і нормах поведінки.

Література

1. Выжлецов Г.П. Аксиология культуры. Санкт-Петербург : СПбГУ, 1996. С. 172.
2. Грьондал Кирсти Колле Прошлое и настоящее норвежского парламента. *Международная жизнь*. 1997. № 5. С. 11-17.
3. Декларация тысячелетия ООН (United Nations Millennium Declaration, Millennium Development Goals). URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_62 1 (дата звернення : 02.10.2018).
4. Зеленов Є. А. Духовні основи планетарного виховання студентської молоді. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наукових праць /*

- Гол. ред. Г. П. Шевченко. Северодонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. Вип. 6 (75). С. 65.
- Малахов В. А. Особистість і національна культура: підґрунтя етичних проблем. Феномен української культури: методологічні засади осмислення / Нац. акад. наук України, М-во України у справах національностей та міграції, Ін-т філософії; відп. ред. : В. І. Шинкарук, Є. Бистрицький. Київ : Фенікс, 1996. С. 464.
 - Мангсет П. Риски и достижения децентрализации: развитие местной культурной администрации в Норвегии. *Экология культуры: Информационный бюллетень*. Архангельск: Комитет по культуре администрации Архангельской области, 2002. № 2 (27). С. 190.
 - Овчаренко С. В. Гуманітарна та культурна політика : навч. посіб. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2013. 152 с.
 - Шевченко Г. П. Виховання – процес людинотворчості, культуротворчості, духотворчості. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика : збірник наукових праць / За матеріалами VI Міжнародної науково-практичної конференції «Духовно-культурні цінності виховання людини» 27 травня 2015 р.* / Гол. редактор Г. П. Шевченко. Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015. Вип. 3 (66). С. 288.
 - Helliwell J., Layard R., Sachs J. World Happiness Report 2017, New York: Sustainable Development Solutions Network. URL : <http://worldhappiness.report/#happiness2017> (eng)
 - Strath B. Scandinavian Identity : A Mythical Reality. *European Identities. Cultural Diversity and Integration in Europe since 1700*. Odense, 1995. P. 37-57.
 - Witoszek N. Fugitives from Utopia : The Scandinavian Enlightenment Reconsidered. *The Cultural Construction of Norden* Serensen O. Serensen B. Strath (Eds). Oslo, 1997. P. 88.

References

- Vyzhletsov, G. P. (1996). *Aksiologiya kul'tury [Axiology of culture]*. Saint-Peterburg: St. Petersburg State University (rus).
- Grendal, K. C. (1997) Proshloe i nastojashhee norvezhskogo parlamenta [The past and present of the Norwegian Parliament]. *Mezhdunarodnaja zhizn'*, # 5, 11-17 (rus).
- United Nations Millennium Declaration, Millennium Development Goals* Retrived from http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_621 (date of appeal: 02.10.2018) (ukr).
- Zelenov, R. V. (2016). Dukhovni osnovy planetarnoho vykhovannia studentskoi molodi [Spiritual basis of the planetary education of the youth]. *Spirituality of personality: methodology, theory and practice*. H.P. Shevchenko (Ed.), # 6 (75), 65 (ukr).
- Malakhov, V. A. (1996). *Osobystist i natsionalna kultura: pidgruntia etychnykh problem. Fenomen ukrainskoi kultury: metodolohichni zasady osmyslennia [Personality and national culture: the basis of ethical problems. Phenomenon of Ukrainian culture: the methodological basis of understanding]*. National Akadamy of

- Sciences of Ukraine, Ministry of Ukraine for nationalities and migration, In-t filosofii. V. I. Shinkaruk, V. Bystritsky (Eds.). Kyiv: Phoenix, 464 (ukr).
- Manget, P. (2002). Riski i dostizheniya decentralizacii: razvitie mestnoy kul'turnoy administracii v Norvegii [Risks and achievements of decentralization: development of local cultural administration in Norway]. *Ecology of culture: newsletter*, # 2 (27), 190 (rus).
 - Ovcharenko, S. V. (2013) Humanitarna ta kulturna polityka : navch. posib. [Humanitarian and cultural policy: tutorial. Odessa: ORIDU NADU] (ukr).
 - Shevchenko, H. (2015) Vykhovannia – protses liudynotvorchosti, kulturotvorchosti, dukhotvorchosti [Upbringing – the process of humancreativity, culturalcreativity and spiritualcreativity]. *Spirituality of personality: methodology, theory and practice: collection of scientific works. VI International scientific-practical conference "Spiritual and cultural values of human education" (May 27, 2015)*, # 3 (66), 288 (ukr).
 - Helliwell, J., Layard, R., Sachs, J. (2017). *World Happiness Report 2017*, New York: Sustainable Development Solutions Network. Retrieved from <http://worldhappiness.report/#happiness2017> (eng).
 - Strath, B. (1995). Scandinavian Identity: A Mythical Reality. *European Identities. Cultural Diversity and Integration in Europe since 1700*, 37-57 (eng).
 - Witoszek, N. (1997). Fugitives from Utopia: The Scandinavian Enlightenment Reconsidered. *The Cultural Construction of Norden*. O. Serensen, B. Strath (Eds.). Oslo. (eng).

ГУМАНИТАРНАЯ КУЛЬТУРА КАК НЕОТЪЕМЛЕМАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ДУХОВНОЙ КУЛЬТУРЫ И СТЕРЖЕНЬ КУЛЬТУРНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ ГРАЖДАН НОРВЕГИИ

Р. В. Алексеев

В статье анализируется сущность категории «гуманитарная культура» как неотъемлемая составляющая духовной культуры и стержень культурной идентичности граждан Норвегии. Классическое гуманистическое мышление основывается на понимании человека как элемента социума, государства, нации, профессионального союза, которое является устойчивым в своих характеристиках; норвежская духовная культура имеет определяющее значение для формирования благоприятной гуманитарной среды, что способствует наиболее полному развитию человеческой личности. Гуманитарная культура в современном понимании – мировоззрение Человека, воплощенное практически и прогнозируемое теоретически, основанное на вере, что окружающий нас Мир можно отобразить в сознании. По-другому, это универсальный комплекс материальных и духовных ценностей, созданный исключительно субъективным (личностным) сознанием человека и общества. Это мораль, религия, искусство, политика, философия и т. п., что входит в понятие духовное. Гуманитарная культура выступает тем фундаментом, на основе которого строятся

эффективные социальные отношения, основанные на принципах взаимоуважения и уважения моральных, духовных принципов всего общества и определенных социально-культурных групп. Формирование гуманитарной культуры современного человека возможно на привлечении к активной творческой деятельности, основанной на выработанных обществом законах, ценностях и нормах поведения.

Ключевые слова: *духовная культура, гуманитарная культура, норвежская культура, норвежское образование, норвежские культурные ценности, гуманистически ориентированная образовательная политика.*

HUMANITARIAN CULTURE AS INTEGRAL COMPONENT OF SPIRITUAL CULTURE AND CORE OF CULTURAL IDENTITY OF CITIZENS OF NORWAY

R. V. Oleksienko

The article analyzes the essence of the category "humanitarian culture" as an integral part of the spiritual culture and the core of the cultural identity of Norwegian citizens. Classical humanistic thinking is based on the understanding of man as an element of society-the state, the nation, the trade Union, which is stable in its characteristics due to the well-established social formations; Norwegian spiritual culture is crucial for the formation of the favorable humanitarian environment, which contributes to the most complete development of the human personality. Humanitarian culture in the modern sense is The human worldview, embodied practically and predicted theoretically, based on the belief that the world around us can be imagined in consciousness. In other words, it is a universal complex of material and spiritual values created exclusively by the subjective (personal) consciousness of man and society. This morality, religion, art, politics, philosophy, etc., which is included in the concept of spiritual. Humanitarian culture is the Foundation on which effective social relations based on the principles of mutual respect and respect for moral and spiritual principles of the whole society and certain socio-cultural groups are built. The formation of the humanitarian culture of modern man is possible on the involvement of active creative activity, based on the laws developed by society, values and norms of behavior.

Key words: *Spiritual culture, humanitarian culture, Norwegian culture, Norwegian education, Norwegian cultural values, humanistically oriented educational policy.*

Олексієнко Роман Вікторович – викладач кафедри іноземних мов та професійної комунікації Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєвєродонецьк, Україна). E-mail: dollar.orv@gmail.com

Oleksienko Roman Victorovych – teacher of the Department of Foreign Languages and Professional Communication of Volodymyr Dahl East Ukrainian University (Severodonetsk, Ukraine). E-mail: dollar.orv@gmail.com